

Revisionsrapport

Biblioteks- verksamheten Gällivare kommun

Andreas Jönsson
Cert. kommunal revisor

Augusti 2014

Innehållsförteckning

1.	Sammanfattning och revisionell bedömning.....	1
2.	Inledning	3
2.1.	Revisionsfråga och revisionskriterier.....	3
2.2.	Metod, material och avgränsning.....	4
3.	Utgångspunkter	5
3.1.	Bibliotekslagen	5
3.2.	Skolbibliotek.....	6
4.	Resultat.....	8
4.1.	Folkbiblioteket.....	8
4.1.1.	Bedömning.....	10
4.2.	Skolbibliotek.....	11
4.2.1.	Bedömning.....	12

2014-08-27

Andreas Jönsson

Projektledare

Hans Forsström

Uppdragsledare

1. *Sammanfattning och revisionell bedömning*

På uppdrag av revisorerna i Gällivare kommun har PwC genomfört en granskning med syfte att bedöma huruvida BUoK-nämnden säkerställer att det bedrivs en ändamålsenlig biblioteksverksamhet i kommunen.

Vår sammanfattande bedömning är att nämnden inte till fullo har säkerställt att det bedrivs en ändamålsenlig verksamhet. Bedömningen baseras på följande iakttagelser utifrån de för granskningen styrande kontrollmålen.

- Medborgarna har tillgång till folkbibliotek med hög tillgänglighet som är anpassat till användarnas behov

Vår bedömning är att medborgarna har tillgång till folkbibliotek med hög tillgänglighet som är anpassat till användarnas behov genom huvudbiblioteket i Folkets Hus. Detta genom att lokalen bedöms vara tillgänglig för funktionshindrade, erbjuder kvällsöppet del av veckan, ger tillgång till facklitteratur, skönlitteratur, barnlitteratur, litteratur/media anpassat till olika åldrar och läsförmåga, erbjuder ett eget utbud på olika språk och har ett samarbete med andra bibliotek vilket ger tillgång till ett bredare utbud på andra språk utöver det egna utbudet. För dem som bor utanför centralorten ges tillgång till bibliotekets utbud via bokbuss, samt i viss utsträckning egna bibliotek. Vad gäller Malmberget kan tillgången diskuteras då öppettider inte är lika generösa samt att intervjuerna visar på osäkerhet kring vad som ska hända med denna verksamhet i o m samhällsomvandlingen. **Nämnden rekommenderas** i detta fall, så långt det är möjligt, tydliggöra planer och mål för verksamheten så att verkställigheten inte går i stå.

- Folkbiblioteket verkar för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet

Vi bedömer att folkbiblioteket i viss utsträckning verkar för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. Detta genom att tillhandahålla nyttjande av datorer där tillgång finns till olika informationskällor. Vi kan dock inte se att det finns en tydlig strategi för hur verksamheten aktivt verkar för att öka denna kunskap. Vi ser också en utvecklingsmöjlighet i tillgången till Internetuppkoppling. Det saknas möjlighet till trådlös uppkoppling vilket gör det svårt för personalen att visa hur medborgare kan strömma ljudböcker och litteratur till smarta telefoner och surfplattor (om medborgaren inte är beredd att göra detta genom eget surfabonnemang).

Sammantaget rekommenderar vi att nämnden tydliggör strategin för hur folkbiblioteket ska verka för uppdraget att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas.

- Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning.

Vår bedömning är att det urval av skolor som berörts i denna granskning har tillgång till ett skolbibliotek, antingen i egen lokal eller på rimligt avstånd. I de fall bibliotek inte finns i egna lokaler finns möjlighet att genom planering från pedagogernas sida kontinuerligt använda sig av folkbibliotekets utbud (genom besök eller bokbuss), som en del av elevernas utbildning.

- Skolbiblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Vår bedömning är att det finns tillgång till ett utbud av litteratur/media som är anpassat efter elevers olika behov, främst genom möjligheten att använda sig av folkbibliotekets utbud. Vad gäller Tallbackaskolan, som har ett eget skolbibliotek, är det dock svårt att bedöma huruvida skolbiblioteket är anpassat i tillräcklig utsträckning. Det finns ett utbud som riktar sig till olika åldrar och läsförmåga, men det saknas litteratur på andra språk än svenska, enligt intervjuerna beroende på att det inte finns någon efterfrågan.

Bestämmelserna i bibliotekslagen rörande skolbibliotek uttrycker att ”de ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning”. Därutöver framgår att skolbiblioteken ska ”ägnas särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bland annat genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov”. Vår bedömning är att Tallbackaskolans skolbibliotek kan ha svårigheter att leva upp till dessa bestämmelser.

Vi ser det som viktigt att verksamheten tillhandahåller litteratur och andra medier för eleverna i enlighet med bestämmelserna. Detta för att ge möjlighet att för samtliga elever främja språkutveckling och stimulera till läsning, även om det inte finns en uttryckt efterfrågan. Om tillgången finns kan detta föda en efterfrågan och därmed främja vad som främjas ska. **Vi rekommenderar därför nämnden** att följa upp och kontrollera att skolenheterna fullgör sitt uppdrag på biblioteksområdet kopplat till språkutveckling och att stimulera till läsning.

- Verksamheten bedrivs i enlighet med en antagen biblioteksplan.

Vad gäller verksamhet i förhållande till antagen biblioteksplan visar granskningen att sådan plan saknas, vilket är en brist. Granskningen visar även att det uttrycks behov av att nämnden utvecklar sin styrning på området då biblioteks- och kulturområdet upplevs sakna en från nämndens sida uttryckt ambitionsnivå och långsiktig strategi. **Vi rekommenderar följaktligen nämnden** att utveckla styrningen på detta område och upprätta en biblioteksplan vilket enligt lag ska finnas i kommunen.

2. *Inledning*

Enligt bibliotekslagen (2013:801) ska varje kommun ha ett folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. Lagen anger vidare bl a att folkbiblioteken särskilt ska främja läsning och tillgång till litteratur, verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet samt ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning.

Skollagen (SFS 2010:800) anger att eleverna i grundskolans, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek. Det innebär en skyldighet för skolhuvudmän, kommunala och enskilda, att anordna sin verksamhet så att eleverna har tillgång till skolbibliotek för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur. Vidare ska tillgången till skolbibliotek tillgodose elevernas behov av material för utbildningen. Rektor har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, t.ex. bibliotek, datorer och andra hjälpmedel.

För folkbibliotek ansvarar kommunerna. För skolbibliotek ansvarar kommuner, landsting, staten eller enskilda huvudmän i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. skollagen. Kommuner och landsting ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet.

Väsentlighet och risk

Mot bakgrund av samhällsomvandlingens påverkan på samhället bedöms risk finnas att medborgare (inkl elever) inte i tillfredsställande utsträckning tillförsäkras den biblioteksverksamhet de har rätt till, t ex genom att nödvändiga anpassningar utifrån användarnas behov inte görs.

2.1. *Revisionsfråga och revisionskriterier*

Säkerställer BUoK-nämnden att det bedrivs en ändamålsenlig biblioteksverksamhet i kommunen?

Revisionsfrågan besvaras utifrån följande kontrollmål:

- Medborgarna har tillgång till folkbibliotek med hög tillgänglighet som är anpassat till användarnas behov
- Folkbiblioteket verkar för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet
- Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning.

- Skolbiblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.
- Verksamheten bedrivs i enlighet med en antagen biblioteksplan.

Revisionskriterier

- Bibliotekslag (2013:801)
- Skollag (2010:800)
- Kommunfullmäktiges kommunplan 2014-2016
- Biblioteksplan

2.2. Metod, material och avgränsning

Granskningen har avgränsats till barn-, utbildning- och kulturnämnden, BUoKn, samt till folkbiblioteket samt skolbiblioteksverksamhet vid tre grundskoleenheter. Urvalet av grundskoleenheter har skett i samråd med revisorerna och fallit på Tallbackaskolan, Mariaskolan och Hakkas skola.

Genomförandet har bestått i analys av fullmäktiges kommunplan, utkast till kulturplan, nämndsprotokoll 2014 och nämndens styrkort/verksamhetsplan. Vidare har intervjuer genomförts med verksamhetsledare för kultur, bibliotekschef samt rektorerna för ovan nämnda grundskoleenheter. Intervjuerna har kombinerats med platsbesök på folkbiblioteket i Folkets hus samt på respektive skola och i förekommande fall deras bibliotek.

Rapporten har varit föremål för faktakontroll hos de intervjuade.

3. Utgångspunkter

3.1. Bibliotekslagen

Den 1 januari 2014 trädde en ny bibliotekslag (2013:801) i kraft som ersätter tidigare bibliotekslag (1996:1596). Lagen gäller både för de kommunala folkbiblioteken och för andra offentliga bibliotek. I lagen anges grunden för verksamheten inom det allmänna biblioteksväsendet och vilka bibliotek som ingår i det allmänna biblioteksväsendet. Till det allmänna biblioteksväsendet räknas bland annat de kommunala folkbiblioteken, skolbiblioteken, landstingens regionala biblioteksverksamhet och statliga bibliotek som Kungliga biblioteket.

I den nya bibliotekslagen anges vad som ska vara det allmänna biblioteksväsendets huvudsakliga syfte. I lagen sägs att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska även främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Ansvarsfördelningen mellan olika bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet framgår i den nya lagen. Bland annat innebär det att:

- kommunerna ansvarar för folkbibliotek och vissa skolbibliotek
- staten ansvarar för högskolebibliotek och till exempel lånecentraler
- om ett kommunalt eller statligt bibliotek drivs på entreprenad, ansvarar huvudmannen, det vill säga kommunen eller staten, för att entreprenören följer lagen
- kommuner och landsting ska anta planer för sin biblioteksverksamhet

Enligt lagen ska varje kommun ha folkbibliotek. Folkbibliotekens uppdrag är att:

- vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov
- särskilt främja läsning och tillgång till litteratur
- ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning

Grundläggande kvalitetskrav har införts när det gäller folkbibliotekens utbud av medier och tjänster - det ska präglas av allsidighet och kvalitet.

Bestämmelserna om avgiftsfrihet vid folkbiblioteken har utvidgats. Bestämmelserna i den nya lagen innebär att allmänheten avgiftsfritt ska få låna litteratur oavsett publiceringsform, det vill säga oavsett om den tillhandahålls i fysisk form eller digitalt som till exempel e-böcker.

Enligt den nya bibliotekslagen ska folkbiblioteken också främja kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

Hela biblioteksväsendet har i o m den nya lagen i uppdrag att ägna särskild uppmärksamhet åt vissa prioriterade grupper (enligt den tidigare bibliotekslagen gällde bestämmelserna bara för folkbiblioteken). De prioriterade grupperna i den nya lagen är:

- personer med funktionsnedsättning
- personer med annat modersmål än svenska
- nationella minoriteter

Det innebär att det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel. De ska också ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på relevanta språk och på lättläst svenska.

Nämnas bör också att alla, oavsett bostadsort, ska ha tillgång till landets samlade biblioteksresurser. För att uppnå målet ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka genom att avgiftsfritt ställa litteratur ur de egna samlingarna till varandras förfogande. På så vis underlättas fjärrlån och användare i hela landet kan få tillgång till den litteratur de söker. Det är däremot frivilligt för de kommunala folk- och skolbiblioteken att ställa litteratur till andra biblioteks förfogande.

3.2. Skolbibliotek

Skollagen reglerar att eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek. Kravet på att elever ska ha tillgång till skolbibliotek gäller för såväl offentliga som fristående skolor.

Skolinspektionen bedömer att det inte finns någon närmare precisering av vad som kännetecknar ett skolbibliotek. Regeringen har i propositionen¹ hänvisat till att med skolbibliotek ”brukar vanligtvis avses en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas och lärarnas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande”. Av förarbetena framgår att skolbiblioteken spelar en viktig roll för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen.

Det finns även bestämmelser om skolbibliotek i bibliotekslagen. Där framgår att de ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning. Det framgår även att skolbiblioteken ska ”ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bland annat genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov”.

¹ Prop. 2009/10:165

Både i skollagen och i förarbetena till lagen står det att det är huvudmannen som avgör hur elevernas tillgång till skolbibliotek ska ordnas. Lösningarna kan skifta utifrån lokala behov och förutsättningar. Det finns ett antal krav som måste vara uppfyllda för att eleverna ska ha den tillgång till skolbibliotek som skollagen ger dem rätt till. Skolinspektionen har utvecklat sina tolkningar av lagstiftningen om skolbibliotek i ett informationsblad från år 2011. Följande krav ska, enligt Skolinspektionen, vara uppfyllda för att eleverna ska anses ha tillgång till skolbibliotek:

- Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen för denna.
- Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
- Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Lagens val av uttrycket ”tillgång till”, i stället för att reglera att varje skolenhet ska ha ett skolbibliotek, öppnar för olika fysiska lösningar, under förutsättning att kraven på hur skolbiblioteket ska fungera är uppfyllda.

Skolinspektionen har avgjort att eleverna ska ha tillgång till ett skolbibliotek som antingen finns i skolenhetens egna lokaler eller på rimligt avstånd från skolan. Det kan röra sig om att en skola och ett folkbibliotek, med lokaler i direkt anslutning till varandra, har ett samarbete som innebär att alla krav på ett skolbiblioteks funktion är uppfyllda. En sådan lösning kan syfta till att ge eleverna så god tillgång till litteratur och andra informationsbärare som möjligt – just för att gynna utbildningen. Det kan också röra sig om att två skolor som ligger nära varandra har ett gemensamt skolbibliotek och att avståndet är så litet att biblioteket faktiskt bildar en integrerad del av utbildningen för båda skolornas elever.

När det till exempel av geografiska skäl inte är möjligt för en skola att samverka med en annan skola i närheten, måste tillgången till de funktioner som krävs för ett skolbibliotek tillgodoses på annat sätt. En lösning kan vara att använda annan informationsteknik än böcker i traditionell form. En bokbuss kan också vara en del av lösningen för skolor med den typen av förutsättningar.

Nämnas bör att det varken i skollagen eller i bibliotekslagen finns några bestämmelser som ställer krav på att det ska finnas en skolbibliotekarie.

4. Resultat

4.1. Folkbiblioteket

Har medborgarna tillgång till folkbibliotek med hög tillgänglighet som är anpassat till användarnas behov?

Folkbiblioteket i Gällivare kommun kan sägas bestå av fyra verksamheter; huvudbiblioteket i Folkets Hus beläget i centralorten, biblioteket i Malmberget, Bokbussen och Hakkas utlåningsstation. Biblioteket i Malmberget är ett kombinerat folkbibliotek och skolbibliotek för gymnasiet. Hakkas utlåningsstation har ett utbud som hanteras genom bokbussen och drivs av en ideell förening.

Biblioteket i Folkets Hus har öppet måndag-onsdag kl 10-19 samt torsdag-fredag kl 10-16. Vad gäller Malmberget framför de intervjuade att öppettider minimerats och att de inte håller kvällsöppet någon dag under veckan. I och med samhälls-omvandlingen förekommer diskussioner i verksamheten kring vad som ska hända med biblioteket framöver.

Vad gäller biblioteket i Folkets Hus kan det konstateras att det är tillgängligt för medborgare med funktionshinder som använder rullstol eller permobil. Det finns självöppnande dörrar. Lokalen är lättöverskådlig och i huvudsak lätt att hitta i. De intervjuade upplever dock en viss trångboddhet. Detta visar sig genom att en viss kategori av litteraturen finns placerad i ett utrymme som normalt torde vara ett personalutrymme. I detta fall kan det därför vara svårt för medborgare att hitta denna litteratur om man inte frågar personalen.

Det finns tillgång till facklitteratur, skönlitteratur och barnlitteratur med utbud anpassat för olika åldrar och läsförmåga. För synskadade och dyslektiker finns tillgång till DAISY² och storstilsböcker. Vidare tillhandahåller biblioteket tjänsten E-lib med böcker i elektronisk form och ljudböcker som är strömmande.

Biblioteket har en barnbibliotekarie som bedriver samarbetsprojekt gentemot bl. a barnavårdscentralen (BVC), förskola och skola med hjälp av externa medel från Statens Kulturråd. Utöver detta tas besök av förskolor och skolor emot inom bibliotekets öppettider som vi försökt anpassa för dessa grupper. Läsesamlingen består av böcker som vänder sig till de lägre skolåren, där läraren har möjlighet att plocka ihop, eller beställa en klassrumsdepå. I sammanhanget nämns att det inte finns något avtal med skolan som beskriver eventuella förpliktelser gentemot denna grupp.

² DAISY är en internationell standard för digitala talböcker. Syftet med formatet är att göra tryckt text tillgänglig på ett så användarvänligt sätt som möjligt. En DAISY-bok består av flera olika typer av filer som tillsammans gör det möjligt att hantera talboken som om den var en vanlig, tryckt bok: Man kan bläddra i den, söka med hjälp av register, innehållsförteckningar m m. Källa: Wikipedia (<http://sv.wikipedia.org/wiki/DAISY>), 2014-08-20.

De kommunala barnboksinköpen är främst inriktade på barns fritidsläsning. Biblioteket köper t ex inte bredvidläsningsböcker för skolornas temaarbeten. Det förutsätts att detta täcks in med hjälp av skolornas egna läromedels- och skolbiblioteksanslag.

Vad gäller samarbetet med BVC nämns att de ordnar särskilda aktiviteter såsom läsesamling och teater i samband med barnboksvecka.

I övrigt framförs att det förekommit att biblioteket har ordnat författarbesök, men detta kan endast ske ifall får ett tilläggsanslag eller i den mån de blir beviljade extra medel t ex efter ansökning hos Kulturrådet. Det finns enligt de intervjuade inte utrymme att bekosta dessa tillställningar inom ramen för den egna driftsbudgeten.

För dem som har behov av litteratur på annat språk finns utbud på samiska, finska och meän kieli. Även Bokbussen har ett sådant utbud enligt de intervjuade. Vidare finns ett visst bestånd på ryska, engelska, persiska, arabiska och thai. Vid förfrågningar om litteratur på andra språk finns möjlighet att låna in depositioner på en del ovanliga språk via Internationella biblioteket . Enligt de intervjuade har dock möjligheterna begränsats under 2014. Kommunerna förväntas själva köpa in och tillhandahålla litteratur på de största invandrarspråken såsom t ex arabiska, persiska, ryska, thailändska enligt de intervjuade. För ändamålet får biblioteket en liten del av de medel som Migrationsverket tilldelar kommunen samt minoritetsspråksmedel för inköp av medier på samiska, finska och meänkieli.

Därutöver nämner de intervjuade att de har samarbete med Lulesamiska bokbussen som kommer 4 gånger per år. De som lånar litteratur från denna bokbuss har möjlighet att lämna igen böckerna på biblioteket i Folkets hus.

I övrigt nämns av de intervjuade att kommunens pendlande befolkning med boende i andra delar i länet har en smidig tillgång till bibliotekets litteratur genom den länsövergripande biblioteksverksamheten. Detta eftersom det går att låna litteratur på ett folkbibliotek i länet och lämna igen det på ett annat. Samarbetet mellan kommunerna har enligt de intervjuade inneburit ett bredare litteraturutbud för kommuninvånarna.

Verkar folkbiblioteket för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet?

På biblioteket i Folkets Hus finns fyra datorer för medborgarna att nyttja. Här har de tillgång till bl a Internet, Nationalencyklopedin, författarregister och släktforskning. Det finns dock ingen möjlighet för besökarna att nyttja ett trådlöst nätverk vilket de intervjuade upplever som en brist. Avsaknaden av sådant begränsar bl a möjligheterna att visa hur man strömmar ljudböcker från hemsidan.

Av granskningen framgår ingen tydlig bild över hur verksamheten aktivt verkar för att öka kunskapen om hur informationstekniken kan användas. De intervjuade framför att de hjälper besökarna efter önskemål, men att det inte finns en tydlig strategi för att fullgöra detta uppdrag.

Bedrivs verksamheten i enlighet med en antagen biblioteksplan?

Granskningen visar att det inte finns någon aktuell biblioteksplan som antagits av nämnden. Enligt de intervjuade påbörjades ett arbete kring 2009-2010, men ännu har inget beslut fattats om någon biblioteksplan. Det finns ett arbetsmaterial på en påbörjad kulturplan där även en biblioteksplan kan ingå.

De intervjuade upplever att det i dagsläget saknas en långsiktig strategi på biblioteksområdet, men även kulturområdet i stort. Det uttrycks ett behov av att det på politisk nivå tas upp en diskussion och beslutas om kommunens ambition på biblioteks- och kulturområdet för att kunna arbeta utifrån ett mer långsiktigt perspektiv. Utifrån genomgång av nämndens styrkort och verksamhetsplan kan vi inte se vilken prioritet denna fråga har på politisk nivå.

I sammanhanget lyfts också frågan om samhällsomvandlingen och biblioteksverksamhetens upplevelse av delaktighet i denna process. Enligt de intervjuade har kultur- och biblioteksverksamheten lämnat in synpunkter och tankar kring ett nytt kulturhus samt önskemål om lokaler. Det uttrycks dock att de inte känner sig inkluderade i processen i någon större utsträckning.

4.1.1. Bedömning

Vår bedömning är att medborgarna har tillgång till folkbibliotek med hög tillgänglighet som är anpassat till användarnas behov genom huvudbiblioteket i Folkets Hus. Detta genom att lokalen bedöms vara tillgänglig för funktionshindrade, erbjuder kvällsöppet del av veckan, ger tillgång till facklitteratur, skönlitteratur, barnlitteratur, litteratur/media anpassat till olika åldrar och läsförmåga, erbjuder ett eget utbud på olika språk och har ett samarbete med andra bibliotek vilket ger tillgång till ett bredare utbud på andra språk utöver det egna utbudet. För dem som bor utanför centralorten ges tillgång till bibliotekets utbud via bokbuss, samt i viss utsträckning egna bibliotek. Vad gäller Malmberget kan tillgången diskuteras då öppettider inte är lika generösa samt att intervjuerna visar på osäkerhet kring vad som ska hända med denna verksamhet i o m samhällsomvandlingen. Nämnden rekommenderas i detta fall, så långt det är möjligt, tydliggöra planer och mål för verksamheten så att verkställigheten inte går i stå.

Vidare bedömer vi att folkbiblioteket i viss utsträckning verkar för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. Detta genom att tillhandahålla nyttjande av datorer där tillgång finns till olika informationskällor. Vi kan dock inte se att det finns en tydlig strategi för hur verksamheten aktivt ska verka för att öka denna kunskap. Vi ser också en utvecklingsmöjlighet i tillgången till Internetuppkoppling. Det saknas möjlighet till trådlös uppkoppling vilket gör det svårt för personalen att visa hur medborgare kan strömma ljudböcker och litteratur till smarta telefoner och surfplattor (om medborgaren inte är beredd att göra detta genom eget surfabonnemang). Sammantaget rekommenderar vi att nämnden tydliggör strategin för hur folkbiblioteket ska verka för uppdraget att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas.

Vad gäller verksamhet i förhållande till antagen biblioteksplan visar granskningen att sådan plan saknas, vilket är en brist. Granskningen visar även att det uttrycks behov av att nämnden utvecklar sin styrning på området då biblioteks- och kulturområdet upplevs sakna en från nämndens sida uttryckt ambitionsnivå och långsiktig strategi. Vi rekommenderar därför nämnden att utveckla styrningen på detta område och upprätta en biblioteksplan vilket enligt lag ska finnas i kommunen.

4.2. Skolbibliotek

Har eleverna tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning?

I granskningen har tre grundskoleenheter besökts; Tallbackaskolan (f-9), Mariaskolan (f-6) och Hakkas skola (f-9).

Tallbackaskolan har sedan en tid tillbaka ett bibliotek i en central del av skolans korridorer. De intervjuade upplever att bibliotekets läge gör att eleverna har en god tillgång till biblioteket och att nyttjandet av biblioteket har ökat sedan de flyttade från en tidigare mer avskild lokal. De yngre skoleleverna (år f-6) har schemalagd bibliotekstid och de äldre eleverna (7-9) nyttjar biblioteket efter behov. Därutöver nyttjar pedagogerna folkbiblioteket om det behövs för att beställa särskild litteratur kopplat till olika temaarbeten exempelvis. Nämnas bör också att Tallbackaskolan har en 75 % tjänst som arbetar med skolbiblioteket. Det saknas dock katalog över litteraturen vilket innebär att det är svårt att ha kontroll över vilka böcker biblioteket har i sin samling.

Mariaskolan har inget eget skolbibliotek. Istället nyttjar skolan folkbiblioteket i Folkets Hus vilket ligger ca på 7 minuters promenadavstånd från skolan. Där tar barnbibliotekarien emot klasserna, visar dem hur de kan hitta i biblioteket och ger dem tips på litteratur. Enligt de intervjuade besöker varje klass på skolan biblioteket minst en gång per månad. I detta sammanhang framför de intervjuade att denna lösning också innebär det positiva i att barnen får röra på sig. Skolan har även en egen budget för litteratur som nyttjas till att köpa in böcker, ibland klassuppsättningar och ibland olika böcker beroende på t ex om det är något särskilt eleverna ska arbeta med.

Skolbiblioteket i Hakkas är tillika bibliotek för kommunmedborgarna (i föregående avsnitt kallat utlåningsstation). Biblioteket är beläget i en egen lokal inom skolan. Enligt intervjuerna nyttjas biblioteket regelbundet av elever i de yngre åldrarna (f-6) genom schemalagda besök. De äldre eleverna nyttjar biblioteket efter behov. Som tidigare nämnts servas biblioteket av bokbussen. För undervisningen beställer pedagogerna boklådor av bokbussen, vilket upplevs fungera väl.

I övrigt kan nämnas att de intervjuade betonar vikten av att samhälls-omvandlingens processer och beslut utifrån dessa beaktar tillgången till bibliotek för eleverna. Som exempel nämns att om folkbiblioteket flyttas så påverkas även elevernas tillgång till skolbibliotek. Således måste processen ta hänsyn även till skolbibliotekstillgången för de skolor som nyttjar biblioteket i Folkets Hus när

frågan om folkbiblioteket diskuteras kopplat till samhällsomvandlingen. Enligt de intervjuade har rektorerna lämnat in önskemål rörande skolverksamheterna, inklusive perspektiv på skolbibliotek.

Är skolbiblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning?

Tallbackaskolans bibliotek har ett utbud som riktar sig till olika åldrar och läsförmåga. Enligt de intervjuade finns inte litteratur på andra språk än svenska då det inte finns någon efterfrågan, men ordböcker finns på t ex samiska, finska, arabiska och thai. Nya böcker köps in på efterfrågan från elever och lärare.

Genom att Mariaskolan nyttjar folkbiblioteket får de tillgång till ett utbud som är anpassat för olika åldrar och läsförmåga, samt litteratur på andra språk än svenska i de fall det efterfrågas. Därutöver finns genom barnbibliotekarien en resurs som tar emot eleverna och kan ge elever tips kring litteratur, vilket innebär att eleverna på så vis kan ha tillgång till personal som kan stimulera dem till läsning.

Hakkas bibliotek har ett ganska brett utbud av litteratur med hänsyn till dess litenhet. Mängden är visserligen begränsad men kan kompetenseras genom beställningar från Bokbussen. Det finns ett utbud för olika åldrar och läsförmåga, men det är osäkert i vilken utsträckning biblioteket har utbud på andra språk än svenska. Även detta kan dock kompenseras vid behov genom beställning från Bokbussen.

Sammantaget ger granskningen en bild av att elevernas behov av litteratur/media till stor del tillmötesgår tack vare folkbiblioteket och Bokbussen. I detta sammanhang bör det också nämnas att vissa av de intervjuade lyfter fram att skolklassernas nyttjande av folkbiblioteket i stor utsträckning upplevs vara beroende av den enskilde pedagogens intresse av att besöka biblioteket.

4.2.1. Bedömning

Vår bedömning är att det urval av skolor som berörts i denna granskning har tillgång till ett skolbibliotek, antingen i egen lokal eller på rimligt avstånd. I de fall bibliotek inte finns i egna lokaler finns möjlighet att genom planering från pedagogernas sida kontinuerligt använda sig av folkbibliotekets utbud (genom besök eller bokbuss), som en del av elevernas utbildning.

Vidare är vår bedömning är att det finns tillgång till ett utbud av litteratur/media som är anpassat efter elevers olika behov, främst genom möjligheten att använda sig av folkbibliotekets utbud. Vad gäller Tallbackaskolan, som har ett eget skolbibliotek, är det dock svårt att bedöma huruvida skolbiblioteket är anpassat i tillräcklig utsträckning. Det finns ett utbud som riktar sig till olika åldrar och läsförmåga, men det saknas litteratur på andra språk än svenska, enligt intervjuerna beroende på att det inte finns någon efterfrågan. Bestämmelserna i bibliotekslagen rörande skolbibliotek uttrycker att ”de ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning”. Därutöver framgår att skolbiblioteken ska ”ägna särskild uppmärksamhet åt

funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bland annat genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov”. Vår bedömning är att Tallbackaskolans skolbibliotek kan ha svårigheter att leva upp till dessa bestämmelser.

Vi ser det som viktigt att verksamheten tillhandahåller litteratur och andra medier för eleverna i enlighet med bestämmelserna. Detta för att ge möjlighet att för samtliga elever främja språkutveckling och stimulera till läsning, även om det inte finns en uttryckt efterfrågan. Om tillgången finns kan detta föda en efterfrågan och därmed främja vad som främjas ska. Vi rekommenderar därför nämnden att följa upp och kontrollera att skolenheterna fullgör sitt uppdrag på biblioteksområdet kopplat till språkutveckling och att stimulera till läsning.